

Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἀγίου Φιλοθέου, V.480¹²

Παν. Δ. Παπαδημητρίου (πρόχειρον, β' 29/12/2020, α' 23/11/2020)

Ἀπὸ τὸ ἄρτι ἐκδοθὲν: Διατάξεις τῆς Θείας Λειτουργίας⁴⁴, ἡ διάταξις ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Φιλοθέου τοῦ Κοκκίνου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, περιέχον τὰ Χειρόγραφα καὶ τὰ Κείμενα (ΙΔ' αἰών). Ἐπειδὴ παρακάτω κάνουμε ἐκτενὴ ἀνάλυση, χρησιμοποίησαμε κυρίως τὰ Κείμενα (Α' Τόμος), καὶ συμπεριελάβαμε λίγες φωτογραφίες ἐκ τῶν Χειρογράφων (Β' Τόμος).

Παρατηροῦμε ὅτι τὸ χειρόγραφον δὲν ἀναφέρει, ἀλλὰ «ἀποκρύπτει» τὶς Μυστικὲς Εὐχὲς, καὶ ἀναφέρει μόνον τὶς Ἐκφωνήσεις τῶν Εὐχῶν. Οἱ Εὐχὲς ὑπονοοῦνται ἀπὸ τὶς Ἐκφωνήσεις. Σημειωθῆτω ὅτι οἱ παλαιοὶ ἱερεῖς (ἀκόμη καὶ στὶς μέρες μας ἐν τῷ κόσμῳ) λειτουργοῦσαν καθημερινά, καὶ τὶς Μυστικὲς Εὐχὲς τὶς ἐγνώριζαν ἀπ' ἑξῶ⁴⁵.

φ. 311

«Ὁ ἱερεὺς· Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος....

[Ὁ διάκονος·] Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.... Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ..., Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθῶμεθα. Ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα...».

Ἄρα λεγόντων τῶν Εἰρηνικῶν ὑπὸ τοῦ διακόνου, ὁ ἱερεὺς **ἀναγινώσκει μυστικῶς** τὴν Μυστικὴν Εὐχὴν τοῦ Α' Ἀντιφώνου. Γιατὶ μυστικῶς; Ἄν ἦταν ἐκφώνως θὰ τὸ ἀνέφερε ρητῶς μὲ ἐπισήμανση «ἐκφώνως» ἢ «ἐκφωνουμένη», τὴν στιγμὴν ποὺ ἐκφώνως ἀναφέρεται μόνον τὸ ἀκροτελεύτιον τῆς Εὐχῆς.

φ. 311β

«.... Πληρωθέντος οὖν τοῦ πρώτου ἀντιφώνου, ...[ὁ διάκονος] αὖθις λέγει· Ἐπι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ... Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, Ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι Σὸν τὸ κράτος...».

⁴⁴ Διατάξεις τῆς Θείας Λειτουργίας κατὰ τὰ Βατοπαιδινὰ Χειρόγραφα τοῦ ΙΔ' αἰῶνα, ἐκδ. Ἱερὰ Μεγίστη Μονὴ Βατοπαιδίου, Ἅγιον Ὄρος 2019.

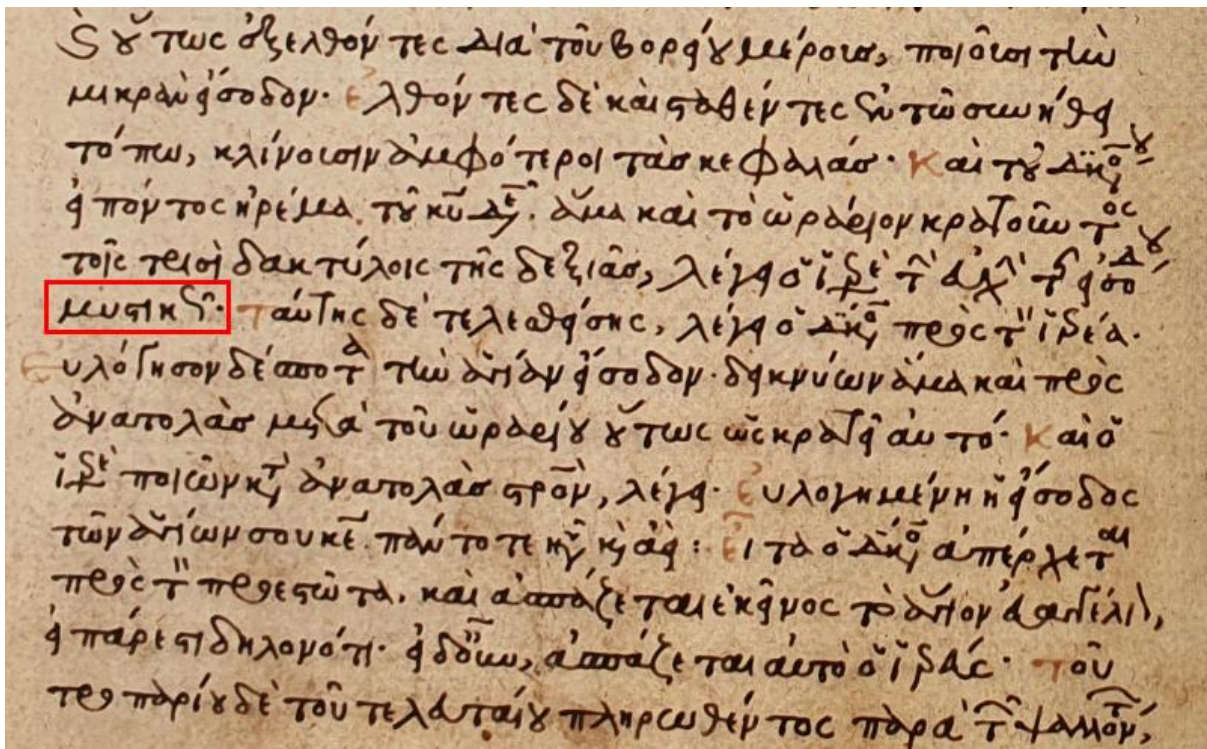
⁴⁵ Σύμφωνα μὲ μαρτυρίες. Ἐπίσης, ὑπάρχουν λαϊκοὶ ποὺ τοὺς Χαιρετισμοὺς τοὺς γνωρίζουν ἀπ' ἑξῶ. Ὑπάρχει μαρτυρία γιὰ τὸν Ἅγιο Νικηφόρο τὸν Λεπρὸ ὅτι γινώριζε ὅλες τὶς Ἀκολουθίες τοῦ νυχθημέρου, καὶ τὰ Ἀποστολικά Ἀναγνώσματα τοῦ ἔτους ἀπ' ἑξῶ. Γινώριζα ἱερομόναχο ποὺ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Εὐχελαίου ἐγινώριζε ἀπ' ἑξῶ (ἐγὼ κρατοῦσα τὸ βιβλίο).

«Μετὰ τὸ δεύτερον ἀντίφωνον ὁ διάκονος· Ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ... Τῆς Παναγίας, ἀχράντου, Ὁ ἱερεὺς [τὴν ἐκφώνησιν]· Ὅτι ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος...».

Ἄρα ὁ ἱερεὺς ἔχει ἀναγνώσει μυστικῶς τὴν ἀντίστοιχον μυστικὴν Εὐχὴν (Β΄ καὶ Γ΄ Ἀντιφώνου), εἴτε κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πρώτου/δευτέρου ἀντιφώνου, εἴτε/καὶ κατὰ τὴν διάρκεια τῆς μετ' αὐτοῦ μικρᾶς Συναπτῆς.

φ. 311β-312

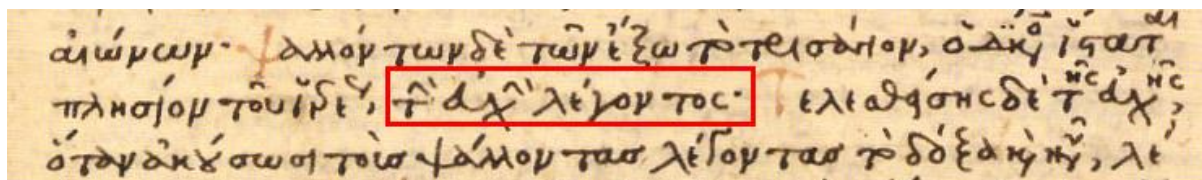
«ποιοῦσι τὴν μικρὰν εἴσοδον. ...Καὶ τοῦ διακόνου εἰπόντος ἡρέμα⁴⁶. Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ..., λέγει ὁ ἱερεὺς τὴν Εὐχὴν τῆς Εἰσόδου μυστικῶς. ...Τοῦ τροπαρίου δὲ τοῦ τελευταίου πληρωθέντος παρὰ τῶν ψαλλόντων, ...ὁ διάκονος... λέγει· Σοφία· ὀρθοί».

φ. 312

«Ψαλλόντων δὲ τῶν ἔξω τὸ τρισάγιον, ὁ διάκονος ἵσταται πλησίον τοῦ ἱερέως τὴν Εὐχὴν λέγοντος⁴⁷. Τελεσθείσης δὲ τῆς Εὐχῆς, ὅταν ἀκούσωσι τοὺς ψάλλοντας λέγοντας τὸ Δόξα...».

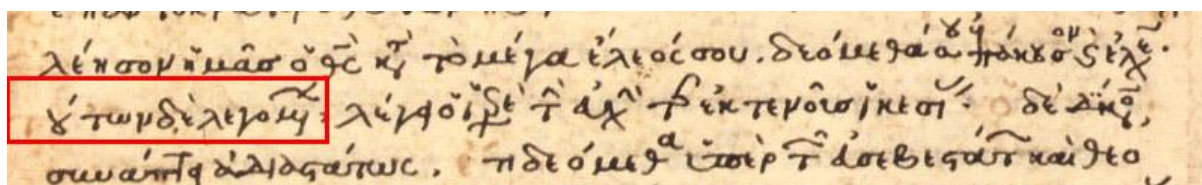
⁴⁶ Ἡρέμα, ἥτοι μυστικῶς ὡς πρὸς τὸν λαόν.

Βλέπουμε ὅτι ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι μιὰ ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία μεταξὺ τῶν **μυστικῶς ἀναγινωσκομένων** Μυστικῶν Εὐχῶν (ἐνδον τοῦ βήματος), καὶ τῶν ψαλλομένων (ἔξω) παρὰ τῶν ψαλτῶν.

φ. 312β-313

«Εἵτα σταθεὶς [ὁ διάκονος] ἐν τῷ συνήθει τόπῳ, ἄρχεται οὕτως· Εἵπωμεν πάντες Κύριε παντοκράτορ, Ἐπάκουσον καὶ ἐλέησον. **Τούτων δὲ λεγομένων**⁴⁷, λέγει ὁ ἱερεὺς **τὴν Εὐχὴν τῆς Ἐκτενοῦς ἱκεσίας**⁴⁷. Ὁ δὲ διάκονος συνάπτει ἀδιαστάτως· Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβεστάτων.... [...]. Ἔτι δεόμεθα καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν διακονούντων.... Ὁ ἱερεὺς **τὴν ἐκφώνησιν**· Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλόανθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις...».

Ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει **μυστικῶς** τὴν μυστικὴν Εὐχὴν τῆς Ἐκτενοῦς ἱκεσίας, **λεγομένων τῶν αἰτήσεων** παρὰ τοῦ διακόνου.

φ. 313

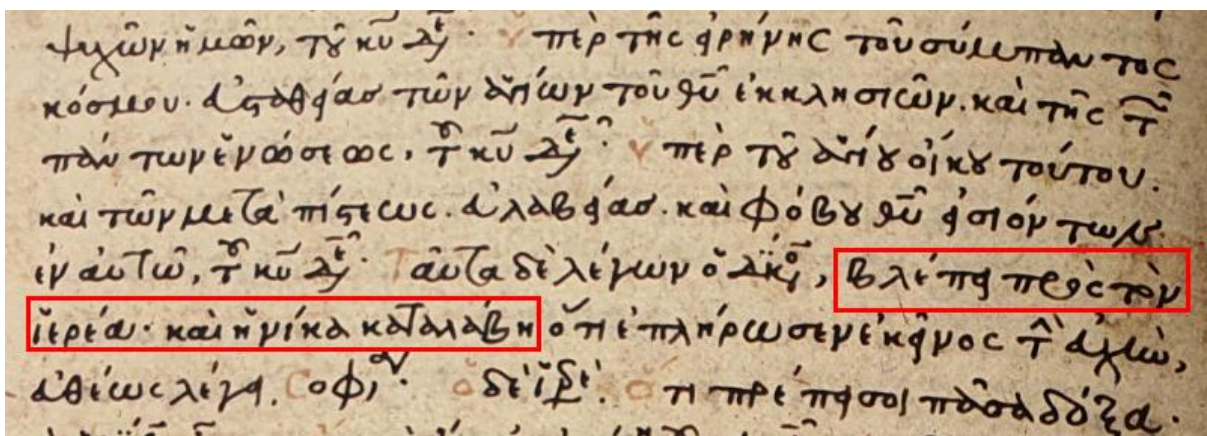
«Ὁ διάκονος· Εὐξασθε, οἱ κατηχούμενοι, τῷ Κυρίῳ. Οἱ κατηχούμενοι, τὰς κεφαλὰς ὑμῶν τῷ Κυρίῳ κλίνατε. Ὁ ἱερεὺς **τὴν ἐκφώνησιν**· Ἵνα καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν δοξάζωσι.... »

⁴⁷ Παράλληλα, τῶν ἔξω ψαλλόντων, ὁ ἱερεὺς **μυστικῶς** τὰς Εὐχάς. Φαίνεται ξεκάθαρα ἡ **ἁρμονικὴ ταυτόχρονη παραλληλία** ἱεροψάλτου-ἱεροδιακόνου καὶ ἱερέως. Οἱ μὲν πρῶτοι ἔξω τὰ ψαλλόμενα καὶ τὶς Αἰτήσεις εἰς **ἐπήκοον τοῦ λαοῦ**, ὁ δὲ ἱερέας ἐνδον τοῦ Βήματος **μυστικῶς** τὰς Μυστικὰς Εὐχάς. Γιατὶ μυστικῶς; Γιατὶ ἀλλίως θὰ γίνετο χάβρα Ἰουδαίων. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ἐστιάσῃ σὲ δύο πηγὲς ἤχου ταυτόχρονα, **ὅταν σύμφωνα με τὴν διάταξη οἱ δύο πηγὲς πρέπει νὰ ἐνεργήσουν ταυτόχρονα καὶ παράλληλα.**

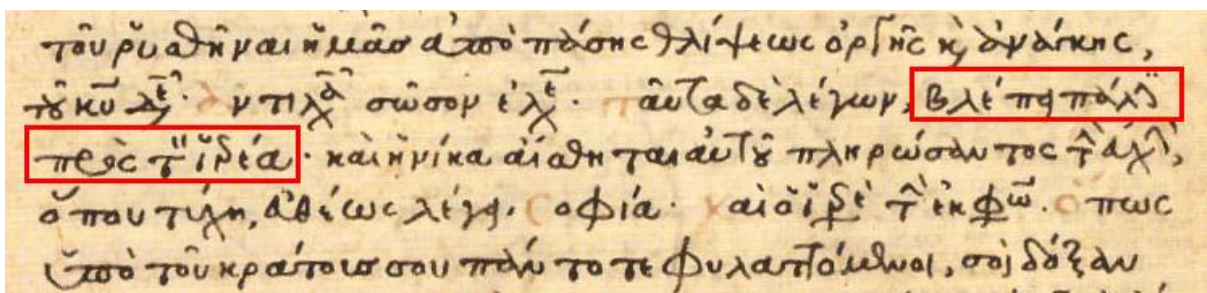
Παρομοίως, ὁ ἱερεὺς ἀναγινώσκει μυστικῶς τὴν μυστικὴν Εὐχὴν κατηχουμένων, λεγομένων τῶν «κατηχούμενων» αἰτήσεις παρὰ τοῦ διακόνου.

φ. 313-313β

«Ὁ διάκονος· Ὅσοι κατηχούμενοι, προέλθετε. Ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.... Ταῦτα δὲ λέγων ὁ διάκονος, βλέπει πρὸς τὸν ἱερέα καὶ ἡνίκα καταλάβῃ ὅτι ἐπλήρωσεν ἐκεῖνος τὴν [Μυστικὴν] Εὐχὴν⁴⁸, εὐθέως λέγει· Σοφία. Ὁ δὲ ἱερεὺς· Ὅτι πρέπει Σοὶ πᾶσα δόξα...».

«Ταῦτα δὲ λέγων, [ὁ διάκονος], βλέπει πάλιν πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ ἡνίκα αἰσθηταὶ αὐτοῦ πληρώσαντος τὴν Εὐχὴν⁴⁸, ὅπου τύχη εὐθέως λέγει· Σοφία. Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου...».

Ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ δεήσεις ποὺ ὑπάρχουν μετὰ τὸ Ὅσοι πιστοί, ἔτι καὶ ἔτι τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν: Ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης..., Ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τοῦ

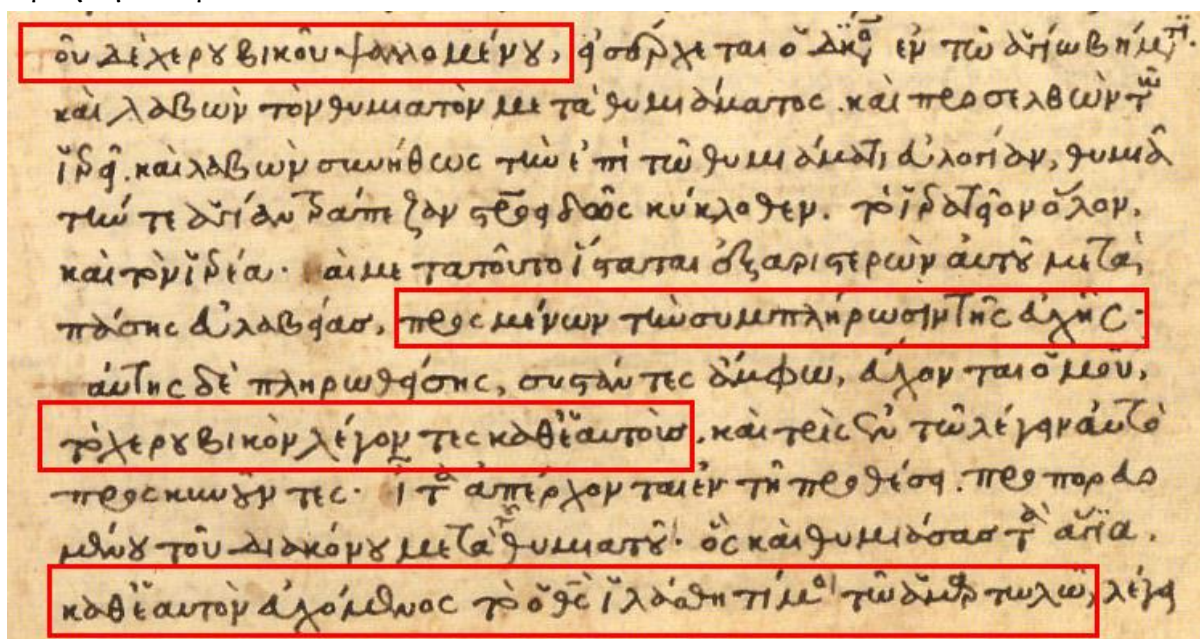
⁴⁸ Γιατὶ κοιτάζει τὸν ἱερέα γιὰ νὰ καταλάβῃ ὅτι τελείωσε ὁ ἱερεὺς τὴν Εὐχὴν; Διότι δὲν τὴν ἀκούει, λέγονται μυστικῶς οἱ Μυστικὲς Εὐχές.

σύμπαντος κόσμου..., Ὑπὲρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου..., ὅπως καὶ οἱ δεήσεις μετὰ τὴν ἐκφώνησιν· Ὅτι πρέπει Σοι πᾶσα δόξα...: Ἐτι καὶ ἔτι ... Ὑπὲρ τῆς ἁγίας μονῆς ... Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, ..., κλπ., εἶναι διὰ νὰ καλύψουν τὸν χρόνον τῶν Μυστικῶν Εὐχῶν, διὸ καὶ λέγει [τοῦ ἱερέως] πληρώσαντος τὴν εὐχήν, ὅπου τύχη [ὁ διάκονος] εὐθέως λέγει· Σοφία. Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν ἐκφώνησιν· Ὅπως ὑπὸ τοῦ κράτους Σου... .

Νομίζουμε, ὅτι - καίτοι δὲν ἀναγράφεται στὴν διάταξιν - καὶ οἱ ἐπαναλαμβανόμενες ἑξ δεήσεις⁴⁹ πρὸ τοῦ Πάτερ ἡμῶν (στὴν «σημερινή» Λειτουργία): Τὴν ἡμέραν πᾶσαν, ..., Ἀγγελον εἰρήνης, ..., μέχρι Χριστιανὰ τὰ τέλη, ..., εἶναι διὰ ὅμοιον λόγον, διὰ νὰ καλύψουν τὸν χρόνον τῆς Μυστικῆς Εὐχῆς· Σοὶ παρακατατιθέμεθα... . Πρβλ. Ἐγκόλπιον Ἀναγνώστου π. Κ. Παπαγιάννη, 2005, σ. 192.

φ. 313β

«Τοῦ δὲ Χερουβικοῦ ψαλλομένου, εἰσέρχεται ὁ διάκονος ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι, ... Καὶ μετὰ τοῦτο, ἵσταται ἑξ ἀριστερῶν αὐτοῦ [τοῦ ἱερέως] μετὰ πάσης εὐλαβείας, προσμένων τὴν συμπλήρωσιν⁴⁷ τῆς Εὐχῆς. Ταύτης δὲ πληρωθείσης, συστάντες ἄμφω εὐχονται ὁμοῦ, τὸ χερουβικὸν λέγοντες καθ' ἑαυτοὺς⁵⁰ καὶ τρίς ἐν τῷ λέγει αὐτὸ προσκυνοῦντες. ... [ὁ διάκονος] καθ' ἑαυτὸν εὐχόμενος⁵⁰ τό· Ὁ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ...».

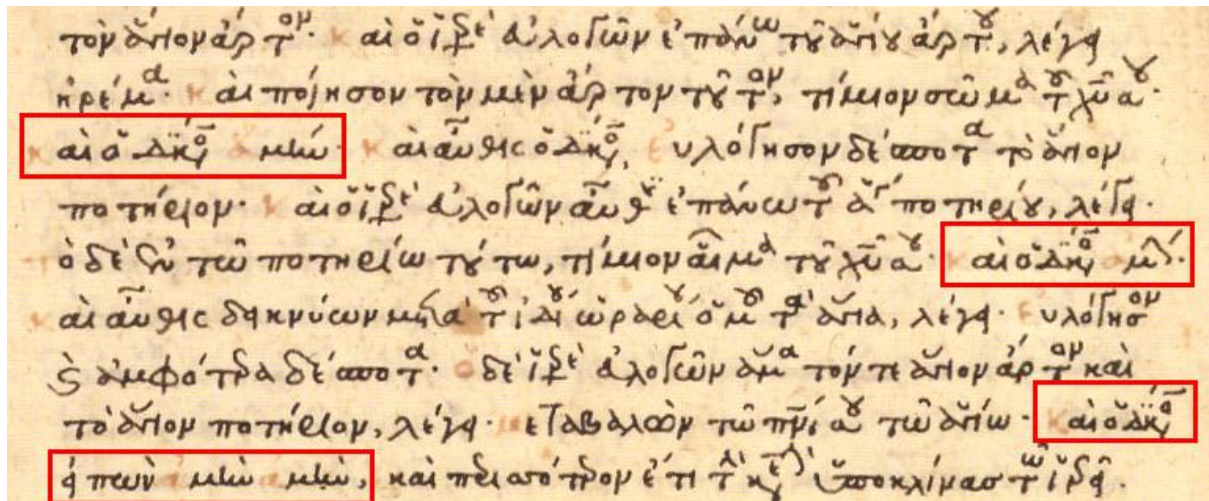

⁴⁹ Ἔχουν προηγουμένως λεχθεῖ στὰ «Πληρωτικά».

⁵⁰ Καθ' ἑαυτὸν, καθ' ἑαυτοὺς = μυστικῶς πρὸς τρίτους.

φ. 315β

«Καὶ ὁ ἱερεὺς, ..., λέγει ἡρέμα⁵². Καὶ ποιήσον... . Καὶ ὁ διάκονος· Ἀμήν. ... Καὶ ὁ ἱερεὺς, ... λέγει· Τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ.... . Καὶ ὁ διάκονος· Ἀμήν. ... Ὁ δὲ ἱερεὺς, ... λέγει· Μεταβαλὼν.... Καὶ ὁ διάκονος εἰπὼν· Ἀμήν, ἀμήν, ...».

φ. 315β

«Καὶ ὅταν ἐκφωνήσῃ ὁ ἱερεὺς τό· Ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας, ἀχράντου, ὑπερευλογημένης... μνημονεύει καὶ ὁ διάκονος καθ' ἑαυτὸν⁵⁰ τῶν τε κτητόρων τῆς μονῆς ...».

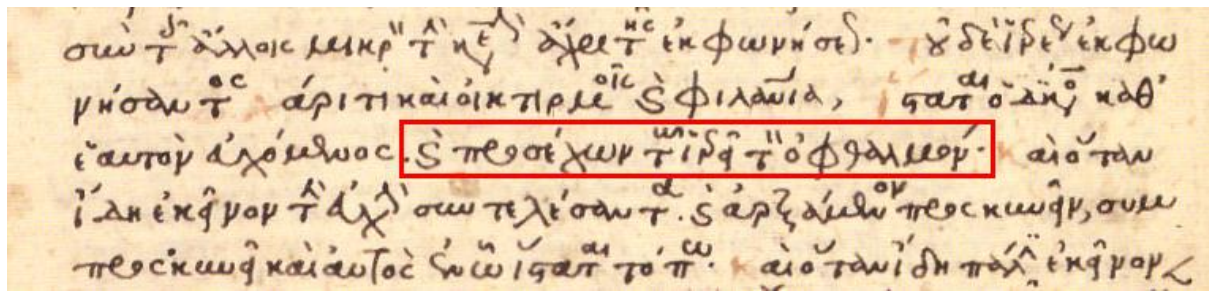
φ. 316β

«Τοῦ δὲ ἱερέως ἐκφωνήσαντος· Χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς... , ἵσταται ὁ διάκονος καθ' ἑαυτὸν⁵⁰ εὐχόμενος καὶ προσέχων τῷ ἱερεὶ τὸν ὀφθαλμόν. Καὶ ὅταν ἴδῃ⁵³ ἐκεῖνον τὴν Εὐχὴν⁵⁴ συνετελέσαντα καὶ ἀρξάμενον προσκυνεῖν, συμπροσκυνεῖ καὶ αὐτὸς ἐν ᾧ ἵσταται τόπῳ».

⁵² Ἡρέμα, ἥτοι, ἴσα-ἴσα νὰ ἀκοῦνε αὐτοί, καὶ μυστικῶς πρὸς τοὺς ἔξω.

⁵³ Ἴδῃ, ὅχι ἀκούσει. Μυστικῶς ἢ μυστικὴ Εὐχὴ παρὰ τοῦ ἱερέως.

⁵⁴ Πρόκειται διὰ τὴν μυστικὴν Εὐχὴν «Πρόσχε, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Γιατὶ προσέχει στὰ μάτια τὸν ἱερέα ὁ διάκονος; Για νὰ καταλάβει πότε θὰ τελειώσει **μυστικῶς** τὴν Μυστικὴ Εὐχὴ ὁ ἱερεὺς, διότι **οὔτε καὶ ὁ διάκονος ἀκούει τὴν Εὐχὴν!** Για αὐτὸ καὶ λέει: ὅταν ἴδῃ (ὅταν δεῖ), ὄχι ὅταν ἀκούσει.

φ. 317β

«Ὁ δὲ ἱερεὺς, τοῦτου γινομένου [ψαλλομένου τοῦ Κοινωνικοῦ], ἐπιλέγει τὴν τῆς **Εὐχαριστίας Εὐχὴν**. Εἶτα ... ὁ διάκονος ... λέγων μεγαλοφώνως· Μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ πίστεως προσέλθετε».

